

REMISSVAR

2025-11-10

Dnr: BO 2025-0301

Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Remiss av Utkast till lagrådsremiss Sänkt straffbarhetsålder för allvarliga brott

(dnr Ju2025/01945)

Inledning och avgränsning

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om sänkt straffbarhetsålder och yttrar sig, med undantag för frågan om häktning, inte över de ytterligare ändringar som följer av förslagen. Om ändringarna ändå genomförs vill Barnombudsmannen understryka vikten av att lagstiftningen endast ska gälla för en begränsad tid.

Barnombudsmannen hänvisar till synpunkterna i myndighetens remissvar över betänkandet SOU 2025:11 Straffbarhetsåldern med följande förtydliganden och tillägg.

Barnombudsmannen avstyrker förslaget om sänkt straffbarhetsålder

En mycket allvarlig situation – men straffrättsliga åtgärder mot yngre barn är inte en lösning

Barnombudsmannen ser med stor oro på utvecklingen i samhället på senare år, där allt fler och yngre barn involveras i grov kriminalitet. Att barn begår allvarliga brott – som inte sällan drabbar andra barn – är aldrig acceptabelt och kräver tydliga åtgärder. En sänkning av straffbarhetsåldern och att straffa yngre barn är dock inte någon lösning. Det handlar många gånger om barn med ett extremt våldskapital, men som trots att de förstår vad som kan hända om man skjuter en annan person ändå inte kan anses fullt ut begripa konsekvenserna av en sådan gärning. Fokus måste här vara på att identifiera och lagföra de vuxna personer som ligger bakom att barn rekryteras in i kriminalitet och för att utföra allvarliga brott.

Att yngre barn inte ska straffas när de begått allvarliga brott innebär inte att deras agerande inte kan och bör få konsekvenser av olika slag; alternativet är alltså inte att barnen lämnas utan insatser och kan fortsätta som förut. Att begå allvarliga brott är skäl för att omhänderta barn enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Barnen behöver behandling, stöd och

rehabilitering – ofta under lång tid. Det är angeläget att innehållet i insatser bestäms individuellt och med beaktande av barnets åsikter för att uppnå syftet att hjälpa barnet att avhålla sig från fortsatt brottslighet.

I sammanhanget bör även noteras möjligheten till bevistalan för att utreda skuldfrågan, och för att ge socialtjänsten underlag för att kunna sätta in stöd- eller vårdinsatser.

En sänkning riskerar att bli kontraproduktiv

Regeringen hänvisar i utkastet till lagrådsremiss särskilt till samhällets behov av skydd som ett skäl för att sänka straffbarhetsåldern. Barnombudsmannen ser inte logiken i detta argument. Från flera olika håll har pekats på riskerna för en ersättningseffekt, där andra barn rekryteras i stället, samt för att ännu yngre barn – inklusive barn med funktionsnedsättning – utnyttjas i kriminella sammanhang om straffbarhetsåldern sänks. Som utredningen framhållit finns det dessutom en beaktansvärd risk för att de barn som straffas i tidig ålder stämplas som avvikande och att det, förutom risken för att de återfaller i brott, kan bidra till att barnen lyckas sämre i skolan eller att de utvecklas negativt. Det finns också forskning som pekar på att risken för återfall i brott är större ju yngre barnet är vid lagföringen. Det innebär att ett genomförande av förslaget att sänka straffbarhetsåldern riskerar att bli kontraproduktivt, vilket kommer att drabba inte bara de barn som begår brott utan också samhället i stort, inklusive brottsoffer, såväl barn som vuxna.

Samhället har misslyckats – andra insatser krävs

Barns rekrytering till och involvering i att utföra allvarliga brott är i stor utsträckning ett uttryck för samhällets misslyckande att fånga upp och hjälpa barnen i tid. I stället för att samhället går in med lämpliga insatser är det i dag kriminella nätverk – inte sällan genom andra barn – som identifierar och sedan utnyttjar dessa barns sårbarhet. Samhällets brister i detta avseende får inte gå ut över 13-åringar som inte har fått det skydd som de har rätt till. Att på det föreslagna sättet anpassa den straffrättsliga lagstiftningen – om än för en begränsad tid – efter ett tillstånd som är extremt och borde ha kunnat förebyggas med anpassade åtgärder insatta i rätt tid, vore att ge upp och att inte ta ansvar.

En sänkt straffbarhetsålder kommer inte att vända den negativa utvecklingen i samhället. För det krävs i stället insatser för att se riskfaktorer, att tidigt identifiera och hjälpa barnen – exempelvis hos socialtjänsten, mödravården, barnavårdscentraler, förskola och skola – och att sätta in adekvata insatser för att skydda barnen mot att dras in i kriminalitet. Ibland kan detta påverka eller leda till intrång i vad som ofta benämns föräldrars rättigheter, men utifrån barnets bästa kan insatserna ändå vara nödvändiga att genomföra. Insatser får inte dröja om de är i barnets intresse, till exempel att omhänderta ett barn som befinner sig i en skadlig miljö.

Barnombudsmannen vill särskilt framhålla betydelsen av att förstå vad det gör med ett barn att utsättas för eller bevittna våld. Många barn som Barnombudsmannen intervjuat som har dömts för brott berättar om en uppväxt där våld, otrygghet och bristande omsorg varit en del av vardagen. Det finns ett tydligt mönster av att barnens behov av stöd och hjälp inte har uppmärksamrats eller till och med nonchalerats.¹ I samtalen har framkommit att det är av största vikt att tidigt identifiera barn som är i behov av stöd eller skydd, innan de dras in i kriminalitet, och ge dem rätt insatser.

¹ Ni måste hinna före” – Barns och ungas berättelser om att vara frihetsberövad, Barnombudsmannens årsrapport 2025

Särskilt om häktning av barn

Barnombudsmannen invänder mot bedömningen att 13- och 14-åringar bör kunna anhållas och häktas som en misstänkt som fyllt 15 år. Frihetsberövande och isolering är skadligt för barn. Redan enligt dagens reglering, med en åldersgräns på 15 år, är det uppenbart att barn far illa. Trots högre krav för frihetsberövande av barn får barnen ofta sitta lång tid, med restriktioner och utan att få tillgång till sina lagstadgade isoleringsbrytande åtgärder. Barn som suttit häktade har för Barnombudsmannen berättat att de mår mycket dåligt eller har fått psykoser av att vara isolerade.² Barnombudsmannen anser inte att behovet av effektiva brottsutredningar i förhållande till 13- och 14-åringar kan bedömas väga tyngre än barnets bästa.³

Svåröverblickbara konsekvenser av alla repressiva ändringar

Regeringen har på senare år, inte sällan trots utbredd kritik från experter av olika slag, presenterat många repressiva åtgärder för att möta den negativa utveckling som fått växa fram. Barnombudsmannen vill framhålla att dessa åtgärder har en sammantagen effekt för barn som är svår att överblicka och att bedöma konsekvenserna av. Att ett flertal ändringsförslag som har betydelse för varandra bereds parallellt gör också att det är svårt att se och analysera hur enskilda förslag kommer att falla ut i praktiken eftersom det är oklart vilka av de andra förslagen som kommer att genomföras och hur. Här kan som exempel nämnas frågan om vilka påföljder som kommer att vara tillgängliga för barn när/om straffbarhetsålderns sänks samt hur tillämpningen är avsedd att se ut – och förhålla sig till andra insatser – när det gäller de allra yngsta lagöverträdarna.

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit juristen Magdalena Wikstrand Danelius. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjuristen Tove Björnheden deltagit.

Juno Blom
barnombudsman

² Se föregående fotnot

³ Jrf barnkonventionen artikel 3, se även artikel 37